

Marta Paszek

<https://orcid.org/0000-0002-8143-645X>

Oddziałowe Biuro Lustracyjne IPN w Katowicach

JULIAN WILF (1903–?), SĘDZIA WOJSKOWEGO SĄDU REJONOWEGO W GDAŃSKU I SZEFE WOJSKOWEGO SĄDU REJONOWEGO W KATOWICACH/ STALINOGRODZIE

Julian¹ Wilf urodził się 10 października 1903 r. w Borysławiu, w woj. lwowskim jako syn Ichla i Sary (Klary)² z d. Waldman³. W latach 1910–1914 uczęszczał do szkoły powszechnej w Borysławiu. W 1915 r. rozpoczął naukę w Państwowym Gimnazjum w Drohobyczu, które ukończył w czerwcu 1923 r.⁴ Następnie zatrudnił się jako praktykant szybowy w firmie „Silva-Plana” w rodzinnym mieście⁵. W okresie od października

¹ Przed II wojną światową Julian Wilf używał imion Juda Hersch. Nie odnaleziono dokumentów, które pozwoliłyby jednoznacznie ustalić, kiedy nastąpiła zmiana danych personalnych.

² Zgodnie z metryką urodzenia Juliana Wilfa jego matka miała na imię Sara, natomiast w domu, wg oświadczenia sędziego, była nazywana Klarą. Zob. Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej (dalej: AIPN), 1940/49, Teczka akt personalnych Juliana Wilfa, Wyjaśnienie i uzupełnienie do życiorysu Juliana Wilfa, 2 XII 1953 r., k. 67.

³ *Ibidem*, k. 3v–4.

⁴ *Ibidem*, k. 3v.

⁵ *Ibidem*, k. 5. Według danych zawartych w materiałach Informacji Wojskowej Wilf między lipcem 1923 a 1924 r. pracował jako robotnik w kopalni ropy w Borysławiu. Zob. AIPN, 2386/17294, Informacja na szefa Wojskowego Sądu Rejonowego w Katowicach sporządzona przez kierownika III Sekcji Okręgowego Zarządu Informacji nr 5 mjr. Grażowskiego (1951 r.), k. 134–135.

1924 do września 1925 r. odbył kurs w Szkole Podchorążych Rezerwy Saperów w Warszawie⁶.

W październiku 1925 r. wstąpił na Wydział Prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie⁷. Od października 1927 r. kontynuował studia prawnicze na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie⁸, gdzie uczęszczał m.in. na seminarium z prawa cywilnego prowadzone przez prof. Fryderyka Zolla (młodszeo)⁹. Studia godził z pracą w charakterze pomocnika szynobowego w firmie „Premier Małopolska” mieszczącej się w Boryslawiu¹⁰. Magisterium uzyskał w czerwcu 1931 r.¹¹

Po studiach odbył praktykę sądową w Sądzie Grodzkim w Drohobyczu oraz w Sądzie Okręgowym w Stryju. W latach 1932–1937 odbywał aplikację adwokacką w Drohobyczu¹², jego patronami byli: dr Szymon Lustig, dr Alfred Hahn oraz dr Bernard Landroch¹³. W pisanych przez siebie

⁶ AIPN, 1940/49, Teczka akt personalnych Juliana Wilfa, k. 5.

⁷ *Ibidem*, k. 3v; Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego (dalej: AUJ), Wydział Prawa, WP II 322, Karta wpisowa do dziekanatu w roku akademickim 1927/1928, b.p. Szerzej na temat studiów prawniczych na UJK we Lwowie w okresie międzywojennym zob. *Academia Militans. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie*, red. A. Redzik, Kraków 2015, s. 418–550; R. Nowacki, *Spory wokół reorganizacji studiów na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza [w:] Lwowscy uczeni XIX i XX wieku. Prawnicy*, cz. 1, red. R. Nowacki, Opole 2000.

⁸ AUJ, WP II 322, Karta wpisowa do dziekanatu w roku akademickim 1927/1928, b.p. W dokumentach sporządzanych w związku ze służbą w sądownictwie wojskowym Julian Wilf podawał rok 1926. Zob. AIPN, 1940/49, Teczka akt personalnych Juliana Wilfa, k. 3v. Szerzej na temat organizacji, nauczania prawa i kadry profesorskiej Wydziału Prawa UJ w okresie międzywojennym zob. P.M. Żukowski, *Wydział Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie w latach 1918–1939*, Kraków 2016; *idem*, *Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego*, t. 2: 1780–2012, red. D. Malec, Kraków 2014.

⁹ AUJ, WP II 337, Karta wpisowa do dziekanatu w roku akademickim 1930/1931, b.p.

¹⁰ AIPN, 1940/49, Teczka akt personalnych Juliana Wilfa, k. 5. Towarzystwo Naftowe „Premier” posiadało 14 kopalni i było jednym z największych przedsiębiorstw naftowych działających w roponośnym Zagłębiu Drohobycko-Boryslawskim w woj. lwowskim. Zob. m.in. T. Filozof, *Przemysł naftowy na terenie zachodniej Ukrainy w XX wieku*, „Nowa Ukraina” 2013, nr 13, s. 90.

¹¹ AUJ, WP II 494, Księga magistrów prawa, k. 196; *ibidem*, WP II 458, Protokół egzaminu rocznego IV roku prawa, b.p.; AIPN, 1940/49, Teczka akt personalnych Juliana Wilfa, k. 3v. Zob. także D. Burczyk, *Wojskowy Sąd Rejonowy w Gdańsku (1946–1955)*, Gdańsk 2012, s. 167; M. Paszek, *Wojskowy Sąd Rejonowy w Katowicach (1946–1955). Organizacja i funkcjonowanie*, Katowice–Warszawa 2019, s. 128, 369; *eadem*, *Przedwojenni prawnicy jako sędziowie Wojskowego Sądu Rejonowego w Katowicach (1946–1955) [w:] Zbrodnie sądowe w latach 1944–1989. Konformizm czy relatywizm środowisk prawniczych?*, t. 2, red. D. Palacz, M. Grosicka, Kielce–Warszawa 2022, s. 114.

¹² AIPN, 1940/49, Teczka akt personalnych Juliana Wilfa, k. 5.

¹³ Archiwum Sądu Okręgowego w Katowicach (dalej: ASO Kat), Ps. 1327, Akta osobowe Juliana Wilfa, Oświadczenie adwokatów dr. Juliana Holcmana i Hermana Wiksela, 20 X 1962 r., b.p.

dokumentach Julian Wilf podawał, że od stycznia 1938 r. aż do wybuchu II wojny światowej pracował jako adwokat we własnej kancelarii w Drohobyczu¹⁴, jednakże informacja ta nie znajduje potwierdzenia w dokumentach i publikacjach urzędowych z lat 1937–1939¹⁵.

1 września 1939 r. został zmobilizowany jako oficer rezerwy z przydziałem do batalionu saperów¹⁶. Podczas kampanii wrześniowej brał udział w walkach na odcinku Dębica–Stryj, podczas których zakładał miny przeciwczołgowe, zajmował się urządzeniem stanowisk ogniowych, minowaniem i wysadzaniem przeszkód¹⁷. 24 września 1939 r. został internowany na Węgrzech i skierowany do Lengyeltóti, a w listopadzie 1940 – do Vámosmikoli. Cztery lata później trafił do stalagu III A¹⁸ w Luckenwalde w Niemczech, gdzie przebywał do końca wojny¹⁹.

Deklarował znajomość języka rosyjskiego, niemieckiego oraz węgierskiego. Ten ostatni mógł poznać podczas II wojny światowej. Znał także jidysz²⁰.

24 sierpnia 1945 r. został zmobilizowany przez Rejonową Komendę Uzupełnień w Krakowie w stopniu porucznika²¹. Służbę wojskową rozpoczął jako sędzia w Sądzie Polowym 16 Dywizji Piechoty w Gdańsku²².

¹⁴ AIPN, 1940/49, Teczka akt personalnych Juliana Wilfa, k. 3v, 5. Szerzej na temat adwokatury w okresie międzywojennym zob. A. Kisza, Z. Krzemiński, R. Łyczywek, *Historia adwokatury polskiej*, Warszawa 1995, s. 105–132; M. Materniak-Pawłowska, *Adwokatura II Rzeczypospolitej. Zagadnienia prawno-ustrojowe*, Poznań 2009; A. Redzik, T. Kotliński, *Historia adwokatury*, Warszawa 2012.

¹⁵ Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości 1937, nr 12; *Kalendarz-informator sądowy na 1938 rok*, oprac. J. Kirkczenko, M. Kraczkiewicz, K. Rudzisz, Warszawa 1938; *Kalendarz-informator sądowy na 1939 rok*, oprac. J. Kirkczenko, M. Kraczkiewicz, K. Rudzisz, Warszawa 1939.

¹⁶ *Rocznik oficerski rezerw*, Warszawa 1934, s. 679.

¹⁷ AIPN, 1940/49, Teczka akt personalnych Juliana Wilfa, k. 4v; *ibidem*, Wniosek odznaczeniowy, 23 IV 1949 r., k. 21.

¹⁸ Wilf jako oficer powinien być skierowany do oflagu, a nie stalagu. Na tym etapie badań nie sposób odpowiedzieć, z jakich powodów przebywał w stalagu. Brak dokumentów dot. Wilfa w Centralnym Muzeum Jeńców Wojennych w Opolu uniemożliwiło uzyskanie informacji na ten temat.

¹⁹ *Ibidem*; AIPN, 1404/27, Zbiór dokumentów dotyczący jeńców wojennych w oflagach i stalagach zgromadzony przez Główną Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Warszawie, Rejestr jeńców polskich powracających z niewoli niemieckiej, k. 63. W obozie został zapamiętany przez Davida Elkina, jednego z kanadyjskich żołnierzy, który wspominał następnie, że Wilf był w Polsce prawnikiem i oficerem rezerwy, do niewoli dostał się na początku wojny. Zob. H.J. Leavitt, *Tales of Valor. Rebirth of Latter-Day Heroes in the Image of biblical Paladins*, Bloomington 2003, s. 70.

²⁰ Według relacji Elkina w obozie w Luckenwalde Wilf z innymi żołnierzami pochodzenia żydowskiego rozmawiał w jidysz. Zob. *ibidem*, s. 70.

²¹ AIPN, 1940/49, Teczka akt personalnych Juliana Wilfa, k. 5v.

²² *Ibidem*, k. 6, 15.

Na mocy rozkazu nr 1095 z 16 listopada 1945 r. już jako kapitan został skierowany do Wojskowego Sądu Garnizonowego w Warszawie²³, gdzie obowiązki sędziego wykonywał do 19 lutego 1946 r.²⁴ Następnie został przeniesiony do nowo utworzonego Wojskowego Sądu Rejonowego²⁵ w Gdańsku²⁶, skąd 11 października 1946 r. delegowano go na półtora miesiąca na zastępstwo do WSR w Lublinie²⁷.

Pierwszy szef WSR w Gdańsku płk Piotr Parzeniecki²⁸ bardzo pozytywnie oceniał Wilfa jako sędziego podczas jego służby w Gdańsku – stopień przygotowania zawodowego, szczególnie zaś znajomość prawa, którą określał jako wybitną²⁹. Scharakteryzował go jako oficera zdyscyplinowanego, podkreślał, że zlecone zadania wykonuje sumiennie³⁰. W opinii Parzenieckiego Wilf był politycznie pewny „z całkowicie pozytywnym ustosunkowaniem się do obecnych przemian ustrojowych Polski”³¹. W grudniu 1947 r. szef WSR w Gdańsku stwierdził, że sędzia Julian Wilf ze względu na jego walory osobiste, służbowe i fachowe nadaje się na

²³ WSG w Warszawie został sformowany na mocy rozkazu organizacyjnego nr 095 naczelnego dowódcy WP z 18 IV 1945 r. Zob. A. Wesołowski, *W cieniu wojny i polityki. Sądownictwo Wojska Polskiego na froncie wschodnim w latach 1943–1945*, Toruń 2003, s. 181–183; M. Zaborski, *Ustrój sądów wojskowych w Polsce w latach 1944–1955*, Lublin 2005, s. 203.

²⁴ AIPN, 1940/49, Teczka akt personalnych Juliana Wilfa, k. 6, 15.

²⁵ Wojskowe sądy rejonowe zostały powołane na mocy rozkazu organizacyjnego nr 023 ministra obrony narodowej marsz. Michała Roli-Żymierskiego z 20 I 1946 r. Sądy te zostały utworzone przede wszystkim do rozpoznawania czynów politycznych popełnionych przez osoby cywilne. Oryginał rozkazu nr 023/org. (egz. nr 1) znajduje się w Centralnym Archiwum Wojskowym Wojskowego Biura Historycznego (dalej: CAW WBH). Zob. CAW WBH, Sztab Generalny WP 1945–1950 (dalej: SG), IV.501.1/A.150, k. 56–58. Kopia rozkazu nr 023/org. (egz. nr 2): CAW WBH, SG, IV.501.1/A.149, k. 64–66. Rozkaz został opublikowany przez Marcina Zaborskiego, zob. M. Zaborski, *Oni skazywali na śmierć... Szkolenie sędziów wojskowych w Polsce w latach 1944–1956* [w:] *Skryte oblicza systemu komunistycznego. Źródło zła...*, red. R. Bäcker, P. Hübner, Warszawa 1997, s. 142–145 (aneks 2).

²⁶ AIPN, 1940/49, Teczka akt personalnych Juliana Wilfa, k. 6, 15. Szerzej na temat WSR w Gdańsku zob. D. Burczyk, *Wojskowy...*

²⁷ AIPN, 1940/49, Teczka akt personalnych Juliana Wilfa, k. 6, 13, 15.

²⁸ Szerzej na jego temat: AIPN, 1855/1048, Teczka akt personalnych Piotra Parzenieckiego; AIPN, 1977/351, Teczka akt personalnych Piotra Parzenieckiego. Biogram Parzenieckiego w K. Szważyk, *Prawnicy czasu bezprawia. Sędziowie i prokuratorzy wojskowi w Polsce 1944–1956*, Kraków–Wrocław 2005, s. 396. Zob. także D. Burczyk, *Wojskowy...*, s. 396–397; H. Kowalska, *Sądownictwo w Marynarce Wojennej w latach 1945–1955*, Gdańsk–Warszawa 2017, s. 274–275.

²⁹ AIPN, 1940/49, Teczka akt personalnych Juliana Wilfa, Charakterystyka służbowa mjr. Juliana Wilfa, 31 XII 1947 r., k. 13.

³⁰ *Ibidem*, Charakterystyka służbowa mjr. Juliana Wilfa, 20 XII 1946 r., k. 11.

³¹ *Ibidem*. Podobna opinia została wyrażona przez szefa WSR w Gdańsku rok później. Zob. *ibidem*, Charakterystyka służbowa mjr. Juliana Wilfa, 31 XII 1947 r., k. 13.

stanowisko kierownicze³². Opinia ta zaowocowała awansowaniem Wilfa. 30 kwietnia 1948 r. na podstawie rozkazu personalnego nr 346 został on zastępcą szefa³³ WSR w Gdańsku³⁴.

Major Roman Bojko³⁵, szef WSR w Gdańsku w latach 1948–1949, podkreślał, że Wilf rozpatrywał sprawy poważniejsze³⁶ i jako przewodniczący składu orzekającego wykazywał „pełną znajomość prawa i zrozumienie właściwej polityki penitencjarnej w dobie odbudowy państwa”³⁷. Rozprawy prowadził w sposób fachowy, a orzeczone wyroki zawierały dobre uzasadnienia³⁸ – zarówno pod względem prawnym, jak i politycznym³⁹. W kolejnej opinii dotyczącej Wilfa Bojko pisał: „[...] związany z klasą robotniczą, jest wiernie oddany tej klasie, co znajduje wyraz [...] w wyrokach, które wydaje w rozumieniu potrzeby walki klasowej”⁴⁰. Podobnie jak poprzednio Parzeniecki, doceniał lojalność i dyspozycyjność sędziego wobec nowego systemu politycznego, wyrażał się bardzo pozytywnie o umiejętnościach i walorach osobistych swego zastępcy. Pisał, że Wilf „całym sercem przywiązany jest do obecnego ustroju i rozumiejąc istotę walki klasowej, umiejętnie stosuje prawo celem zlikwidowania

³² *Ibidem*; CAW WBH, Główny Zarząd Polityczno-Wychowawczy, IV.502.1.830, Rozkaz personalny MON nr 346, k. 51.

³³ Do podstawowych zadań zastępcy szefa sądu należało zastępowanie szefa podczas jego nieobecności. Ponadto sędzia wojskowy na tym stanowisku pomagał szefowi w sprawach finansowych oraz organizacyjno-administracyjnych (zaopatrzenie, umundurowanie, uzbrojenie i żywienie personelu), sprawował nadzór nad czynnościami sekretariatu i przygotowywał projekty obligatoryjnych sprawozdań sądu. Szerzej na ten temat zob. Z. Skoczek, *Organizacja pracy w sądach i prokuraturach wojskowych*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1948, nr 1–2, s. 40; B. Łukaszewicz, *Wojskowy Sąd Rejonowy w Olsztynie 1946–1955. Szkice do monografii*, Olsztyn 2000, s. 50; R. Leśkiewicz, *Wojskowy Sąd Rejonowy w Poznaniu (1946–1955). Organizacja, funkcjonowanie, procesy archiwalne*, Warszawa–Poznań 2009, s. 189; D. Burczyk, *Wojskowy...*, s. 94–95, 99; M. Paszek, *Wojskowy Sąd Rejonowy w Katowicach (1946–1955). Organizacja i funkcjonowanie*, Warszawa–Katowice 2019, s. 56; H. Kowalska, *Sądownictwo...*, s. 74.

³⁴ AIPN, 1940/49, Teczka akt personalnych Juliana Wilfa, Kwestionariusz osobowy, k. 6; *ibidem*, Karta ewidencji personalnej oficera WP, k. 15; *ibidem*, Wniosek o mianowanie do stopnia podpułkownika, 5 IV 1949 r., k. 19.

³⁵ Szerzej na jego temat zob. AIPN, 2174/1510, Teczka akt personalnych Romana Bojki; biogram Bojki w K. Szwaagrzyk, *Prawnicy czasu bezprawia...*, s. 271; D. Burezyk, *Wojskowy...*, s. 387.

³⁶ AIPN, 1940/49, Teczka akt personalnych Juliana Wilfa, Wniosek o mianowanie do stopnia podpułkownika, 5 IV 1949 r., k. 19; *ibidem*, Opinia służbowa mjr. Juliana Wilfa, 1949 r., k. 20.

³⁷ *Ibidem*, Wniosek o mianowanie do stopnia podpułkownika, 5 IV 1949 r., k. 19.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*, Opinia służbowa mjr. Juliana Wilfa, 1949 r., k. 20.

⁴⁰ *Ibidem*.

wania wroga klasowego⁷⁴¹ oraz że nadaje się na stanowisko wyższe niż zajmowane⁴².

Inne zdanie o Wilfie podczas jego pracy w Gdańsku miał szef Wojskowej Prokuratury Rejonowej ppłk Jan Amons⁴³. Prokurator Amons nie miał do niego zaufania, twierdził, że jest on „niepewny politycznie”, i ostrzegął przed nim swoich pracowników⁴⁴.

Od 11 maja 1950 r. zgodnie z rozkazem personalnym nr 337 Wilf pełnił obowiązki szefa sądu⁴⁵ w WSR w Katowicach⁴⁶. W pierwszym roku sprawowania tej funkcji – w opinii szefa Zarządu Sądownictwa Wojskowego płk. Oskara Karlinera⁴⁷ – spisywał się bez większych zastrzeżeń⁴⁸, cieszył się autorytetem u swoich podwładnych oraz wśród pracowników organów współpracujących z WSR, tj. WPR oraz WUBP w Katowicach⁴⁹.

W ocenie inspektorów z ZSW Wilf starał się utrzymać aktualną linię polityczną w orzecznictwie kierowanego przez siebie sądu⁵⁰, chociaż zdarzały się „wypadki błędnych politycznie orzeczeń”⁵¹.

⁴¹ *Ibidem*, Wniosek o mianowanie do stopnia podpułkownika, 5 IV 1949 r., k. 19.

⁴² *Ibidem*, Opinia służbowa mjr. Juliana Wilfa, 1949 r., k. 20.

⁴³ Zob. biogram Jana (Iwana) Amonsa w K. Szwagrzyk, *Prawnicy czasu bezprawia...*, s. 259.

⁴⁴ D. Burczyk, *Wojskowy...*, s. 134.

⁴⁵ Zakres obowiązków szefa sądu wojskowego przedstawiał się następująco: reprezentowanie sądu na zewnątrz, kontakty z przedstawicielami instytucji zewnętrznych (Komitetu Wojewódzkiego PPR/PZPR, Dowództwa Okręgu Wojskowego), przewodniczenie posiedzeniom niejawnym, ustalanie terminów wokand, w tym sesji wyjazdowych, wyznaczanie przewodniczących składów orzekających, wydawanie zarządzeń, rozkazów, nadzór nad sprawami gospodarczymi i finansowymi sądu, dekretacja i podpisywanie całej korespondencji sądu (w tym niejawnej), prowadzenie korespondencji z instytucjami wymiaru sprawiedliwości (w tym z Najwyższym Sądem Wojskowym oraz Naczelną Prokuraturą Wojskową) i innymi, sporządzanie sprawozdań sądu, przeprowadzanie odpraw sądu z personelem (omawianie zarządzeń, orzecznictwa NSW oraz ogłaszanie rozkazów), podział czynności sędziów oraz załatwianie spraw personalnych. Zob. Z. Skoczek, *Organizacja pracy...*, s. 38; B. Łukaszewicz, *Wojskowy...*, s. 50; R. Leśkiewicz, *Wojskowy...*, s. 188; F. Musiał, *Polityka czy sprawiedliwość? Wojskowy Sąd Rejonowy w Krakowie (1946–1955)*, Kraków 2005, s. 184–186, 191–193; D. Burczyk, *Wojskowy...*, s. 94, 99; M. Paszek, *Wojskowy...*, s. 56; H. Kowalska, *Sądownictwo...*, s. 73–74.

⁴⁶ CAW WBH, Główny Zarząd Polityczny WP, IV.502.2/A.629, Rozkaz personalny MON nr 337, k. 48. Szerzej na temat WSR w Katowicach zob. M. Paszek, *Wojskowy...*

⁴⁷ Biogram Oskara Karlinera w K. Szwagrzyk, *Prawnicy czasu bezprawia...*, s. 327–328.

⁴⁸ AIPN, 1940/49, Teczka akt personalnych Juliana Wilfa, Opinia służbowa mjr. Juliana Wilfa za okres 1 I 1950 – 27 XII 1950 r., k. 22.

⁴⁹ *Ibidem*. Szerzej na temat WUBP w Katowicach zob. *Fundament systemu zniewolenia. Z działalności wojewódzkich struktur Urzędu Bezpieczeństwa w Katowicach 1945–1956*, red. A. Dziurok, A. Dziuba, Katowice 2009.

⁵⁰ AIPN, 1940/49, Teczka akt personalnych Juliana Wilfa, Opinia służbowa mjr. Juliana Wilfa za okres 1 I 1950 – 27 XII 1950 r., k. 22.

⁵¹ *Ibidem*.

W kolejnej charakterystyce Wilfa jako szefa sądu napisanej przez Karlinera znalazło się stwierdzenie: „[Zarówno] w kierowanym przez siebie sądzie, jak i orzeczeniach wydanych przez opiniowanego miało miejsce szereg liberalnych orzeczeń w poważnych sprawach politycznych”⁵². Szef ZSW zwracał także uwagę, że stabilność orzecznictwa WSR w Katowicach znacznie się obniżyła⁵³.

Zarzuty błędów politycznych w orzecznictwie kierowanego przez Wilfa sądu powtórzyły się w kolejnej charakterystyce szefa WSR w Katowicach. Karliner pisał, że Wilf nie potrafił powiązać teorii prawa socjalistycznego z praktyką⁵⁴. Zastanawiający jest fragment opinii mówiący o tym, że NSW łągodził kary wymierzone przez podległych mu sędziów⁵⁵. Szef ZSW negatywnie ocenił taki „brak umiaru przy wymierzaniu kar”, a źródłem tego stanu rzeczy było wg niego „z jednej strony niedostateczne przygotowanie polityczne szefa sądu i sędziów, z drugiej strony zaś asekurancstwo, wynikające z błędnego przeświadczenia, że surowość to przejaw ostrości klasowej”⁵⁶.

⁵² *Ibidem*, Opinia służbowa mjr. Juliana Wilfa za okres 1 XII 1951 – 1 XII 1952 r., k. 43. Por. AIPN, 945/149, Rozkaz nr 05/52 szefa ZSW płk. Oskara Karlinera, marzec 1952 r., k. 33; AIPN, 807/304, Sprawozdanie z działalności Najwyższego Sądu Wojskowego za 1953 r., k. 86.

⁵³ AIPN, 1940/49, Teczka akt personalnych Juliana Wilfa, Opinia służbowa mjr. Juliana Wilfa za okres 1 XII 1951 – 1 XII 1952 r., k. 43; *ibidem*, Opinia służbowa mjr. Juliana Wilfa za okres 1 XII 1952 – 1 XII 1953 r., k. 70.

⁵⁴ *Ibidem*. Por. AIPN, 807/304, Sprawozdanie z działalności Najwyższego Sądu Wojskowego za 1953 r., k. 86.

⁵⁵ AIPN, 1940/49, Teczka akt personalnych Juliana Wilfa, Opinia służbowa mjr. Juliana Wilfa za okres 1 XII 1952 – 1 XII 1953 r., k. 70. Por. AIPN, 807/304, Sprawozdanie z działalności Najwyższego Sądu Wojskowego za 1953 r., k. 78, 81; Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Katowicach (dalej: AIPN Ka), 279/30, Odprawa personelu sędziowskiego, 11 IV 1952 r., b.p.; *ibidem*, Odprawa personelu sędziowskiego, 18 IV 1952 r., b.p.; *ibidem*, Odprawa personelu sędziowskiego, 16 IX 1952 r., b.p.; *ibidem*, Odprawa personelu sędziowskiego, 21 X 1952 r., b.p. Zob. także M. Paszek, R. Michalski, *Zeszyt odpraw Wojskowego Sądu Rejonowego w Katowicach (1951–1952)*, „Przeгляд Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej” 2013, t. 6, s. 370–374, 384–385, 387. Należy podkreślić, że w latach wcześniejszych sprawowania funkcji szefa sądu WSR w Katowicach przez Juliana Wilfa przypadki łągodzenia przez NSW zbyt surowych kar orzeczonych przez sędziów WSR w Katowicach także miały miejsce. Zarówno w I, jak i II kwartale 1951 r. złagodzenie kar nastąpiło w 30 proc. spraw w postępowaniu rewizyjnym. Zob. AIPN Ka, 279/23, Analiza orzecznictwa WSR w Katowicach za I kwartał 1951 r. w świetle praktyki rewizyjnej NSW, k. 57, 63; *ibidem*, Analiza orzecznictwa WSR w Katowicach za II kwartał 1951 r. w świetle praktyki rewizyjnej NSW, k. 124; M. Paszek, *Wojskowy...*, s. 87.

⁵⁶ AIPN, 1940/49, Teczka akt personalnych Juliana Wilfa, Opinia służbowa mjr. Juliana Wilfa za okres 1 XII 1952 – 1 XII 1953 r., k. 70. Por. AIPN, 807/304, Sprawozdanie z działalności Najwyższego Sądu Wojskowego za 1953 r., k. 78.

Karliner zarzucał ponadto Wilfowi, że jego kontakty jako szefa sądu z przedstawicielami organów bezpieczeństwa publicznego i instytucji partyjnych ograniczają się jedynie do przekazywania ogólnikowych informacji i omawiania spraw karnych. Tymczasem podczas spotkań z kierownictwem UB i KW PZPR powinien on – zdaniem Karlinera – analizować praktykę sądową WSR w Katowicach, by następnie wcielać wnioski ze spotkań i prowadzonych dyskusji w orzecznictwo sądu⁵⁷. W protokole inspekcji sądu dokonanej przez ZSW stwierdzono, że w WSR w Katowicach nie informowano ławników⁵⁸ o ich prawach i obowiązkach⁵⁹, co obciążało szefa sądu.

Podczas kontroli sądu zauważono nieprawidłowości w dokumentacji sądowej, w tym w protokołach rozpraw oraz sentencjach i uzasadnieniach wyroków⁶⁰. Przeciwno Wilfowi podnoszono również zarzuty, że w kilku sprawach nie zwrócił uwagi na błędy śledztwa⁶¹. Chyba najpoważniejszym uchybieniem zauważonym podczas inspekcji sądu w 1952 r. było odebranie od ławników podpisów na pustym formularzu wyroku przez przewodniczącego składu orzekającego⁶². Zachowanie sędziego w tej sytuacji stanowiło poważne uchybienie procesowe – naruszenie przepisu art. 243 § 1 Kodeksu wojskowego postępowania karnego⁶³. W związku z powyższym Wilfowi jako szefowi sądu zarzucano, że doszło do złamania prawa w podległej mu jednostce. Ponadto Karliner polecał Wilfowi pogłębienie kontaktów z władzami i organizacjami partyjnymi⁶⁴ i nadzorowanie pracy sędziów⁶⁵. Polecono opracowywanie dokumentacji sądowej, zadbanie o jej właściwą formę i treść⁶⁶.

Ocena za 1952 r., którą wystawił prokurator WPR w Katowicach sądowni kierowanemu przez Wilfa, była w zasadzie pozytywna. Szef prokuratury

⁵⁷ AIPN, 945/149, Rozkaz nr 05/52 szefa ZSW płk. Oskara Karlinera, marzec 1952 r., k. 28.

⁵⁸ Szerzej na temat ławników zob. m.in. M. Paszek, *Udział ławników w wojskowym wymiarze sprawiedliwości na przykładzie Wojskowego Sądu Rejonowego w Katowicach (1946–1955)* [w:] *Obywatele w służbie Temidy. Perspektywa prawnosocjologiczna*, Toruń 2020, s. 123–146.

⁵⁹ AIPN, 945/149, Rozkaz nr 05/52 szefa ZSW płk. Oskara Karlinera, marzec 1952 r., k. 33.

⁶⁰ *Ibidem*, k. 31–32.

⁶¹ *Ibidem*, k. 30.

⁶² *Ibidem*, k. 32.

⁶³ „Po ukończeniu głosowania jeden z sędziów (ławników) lub protokolant pisze wyrok, który wszyscy sędziowie (ławnicy) podpisują, nie wyłączając przegłosowanego” (art. 243 § 1 Dekretu PKWN z dnia 23 czerwca 1945 r. Kodeks wojskowego postępowania karnego, DzU 1945, nr 36, poz. 216 z późn. zm.).

⁶⁴ AIPN, 945/149, Rozkaz nr 05/52 szefa ZSW płk. Oskara Karlinera, marzec 1952 r., k. 32.

⁶⁵ *Ibidem*, k. 33.

⁶⁶ *Ibidem*, k. 34.

Stanisław Śliwa⁶⁷ pisał, że rozprawy są wyznaczane szybko, a sędziowie w większości przygotowani i zaznajomieni z aktami sprawy. Braki Śliwa dostrzegął jedynie w pracy młodszych sędziów⁶⁸.

W 1953 r. poruszono kwestię, że w WSR w Katowicach/Stalinogrodzie wymierzano liberalne wymiary kar w sprawach o przestępstwa kontrrewolucyjne⁶⁹. Wytknięto niestaranne przeprowadzanie rozpraw, podczas których nie wyjaśniano istotnych okoliczności spraw⁷⁰. Podnoszono zarzuty braku ścisłych kontaktów z KW PZPR, z tego powodu kierownictwo polityczne nie było dostatecznie zorientowane w pracy sądu⁷¹. Polecono podjęcie ścisłej współpracy z przedstawicielami KW PZPR i organami UB⁷².

Oskar Karliner zarzucał Wilfowi „niedostatki w organizacji pracy”⁷³. Choć zarzutów stawianych szefowi WSR w Stalinogrodzie (Katowicach) nie doprecyzowano, w grudniu 1953 r. został on ukarany naganą⁷⁴.

Szef ZSW w swych ocenach nie był konsekwentny: w jednej opinii doceniał duże doświadczenie Wilfa w technice pracy sędziowskiej oraz jego umiejętność przekazywania wiedzy młodszym⁷⁵, by w następnej napisać, że „nie posiada umiejętności przekazywania swojego doświadczenia młodym oficerom”⁷⁶.

W 1954 r. Karliner wystawił Wilfowi lepszą opinię: „[...] nie stwierdzono w orzecznictwie błędów natury politycznej, a stabilność orzecznictwa tego sądu znacznie się podniosła”⁷⁷.

W opinii szefa ZSW Wilf cieszył się autorytetem u podwładnych, mimo że był szefem wymagającym. Na przykład w 1951 r. Wilf wprowadził ścisłą kontrolę nad wszystkimi asesorami zatrudnionymi w kierowanym przez niego sądzie, która polegała na sprawdzaniu, jak dany asesor prowadził sprawę przez całe postępowanie sądowe, jak ją ocenił pod względem poli-

⁶⁷ Szerzej na jego temat zob. AIPN, 2174/8178, Teczka akt personalnych Stanisława Śliwy; K. Szwagrzyk, *Prawnicy czasu bezprawia...*, s. 444.

⁶⁸ AIPN Ka, 281/73, Sprawozdanie Wojskowej Prokuratury Rejonowej w Katowicach za III kwartał i październik 1952 r., k. 139.

⁶⁹ AIPN, 945/191, Rozkaz poinspekcyjny nr 013/53 szefa ZSW płk. Oskara Karlinera, 24 IV 1953 r., k. 41.

⁷⁰ *Ibidem*.

⁷¹ *Ibidem*, k. 44.

⁷² *Ibidem*, k. 45.

⁷³ AIPN, 1940/49, Teczka akt personalnych Juliana Wilfa, Opinia służbowa mjr. Juliana Wilfa za okres I XII 1952 – I XII 1953 r., k. 70. Por. AIPN, 945/149, Rozkaz nr 05/52 szefa ZSW płk. Oskara Karlinera, marzec 1952 r., k. 33.

⁷⁴ AIPN, 1940/49, Teczka akt personalnych Juliana Wilfa, Opinia służbowa mjr. Juliana Wilfa za okres I XII 1952 – I XII 1953 r., k. 70.

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ *Ibidem*, Opinia służbowa mjr. Juliana Wilfa za okres I XII 1953 – I XII 1954 r., k. 71.

⁷⁷ *Ibidem*, Opinia służbowa mjr. Juliana Wilfa za okres I XII 1952 – I XII 1953 r., k. 70.

tycznym i prawnym oraz jaki wyrok orzekł⁷⁸. Karliner podkreślał również szacunek, jakim darzyli Wilfa przedstawiciele Wojskowej Prokuratury Rejonowej i Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Katowicach⁷⁹.

W grudniu 1954 r. szef ZSW stwierdził, że wprawdzie Wilf „zadania swoje jako szef sądu wykonuje, jednak z uwagi na reorganizację sądownictwa wojskowego i brak perspektyw w służbie winien być zdemobilizowany z ewentualnymi rekomendacjami na zastępcę prezesa sądu wojewódzkiego lub prawnika administratywisty”⁸⁰. Mimo to Wilf na stanowisku szefa sądu utrzymał się aż do rozformowania wojskowego sądownictwa rejonowego w połowie 1955 r.⁸¹ Na podstawie rozkazu personalnego MON nr 358 z dnia 20 czerwca 1955 r. został on zwolniony z wojskowej służby zawodowej i przeniesiony do rezerwy⁸². 26 lipca 1955 r. na wniosek prezesa Sądu Wojewódzkiego⁸³ w Stalinogrodzie

⁷⁸ AIPN Ka, 279/28, Kwartalne sprawozdanie opisowe z działalności Wojskowego Sądu Rejonowego w Katowicach za okres 1 X – 31 XII 1951 r., k. 17; *ibidem*, Kwartalne sprawozdanie opisowe z działalności Wojskowego Sądu Rejonowego w Katowicach za okres 1 I – 31 III 1952 r., k. 55; *ibidem*, Kwartalne sprawozdanie opisowe z działalności Wojskowego Sądu Rejonowego w Katowicach za okres 1 VII – 31 X 1952 r., k. 132.

⁷⁹ AIPN, 1940/49, Teczka akt personalnych Juliana Wilfa, Opinia służbowa mjr. Juliana Wilfa za okres 1 XII 1951 – 1 XII 1952 r., k. 43.

⁸⁰ AIPN, 1940/49, Teczka akt personalnych Juliana Wilfa, Opinia służbowa mjr. Juliana Wilfa za okres 1 XII 1953 – 1 XII 1954 r., k. 71.

⁸¹ Wojskowe sądy rejonowe zlikwidowano w związku z uchwaleniem Ustawy z dnia 5 kwietnia 1955 r. o przekazaniu sądom powszechnym dotychczasowej właściwości sądów wojskowych w sprawach karnych osób cywilnych, funkcjonariuszów organów bezpieczeństwa publicznego, Milicji Obywatelskiej i Służby Więziennej (DzU 1955, nr 15, poz. 83). Ustawa weszła w życie z dniem 1 V 1955 r., jednakże także po tej dacie sądy orzekały w sprawach niezakończonych do 30 IV 1955 r. Szef ZSW płk. Oskar Karliner 26 IV 1955 r. wydał zarządzenie organizacyjne nr 02/55 o rozformowaniu wojskowych sądów rejonowych (AIPN Kr, 85/211, k. 20–33).

⁸² AIPN, 1940/49, Teczka akt personalnych Juliana Wilfa, k. 6, 15; ASO Kat, Ps. 1327, Akta osobowe Juliana Wilfa, Pismo nr 14977/W szefa Zarządu Sądownictwa Wojskowego płk. Oskara Karlinera do wojskowego komendanta rejonowego w Stalinogrodzie, 27 VIII 1955 r., k. 11a.

⁸³ Sądy wojewódzkie powstały na mocy Ustawy z dnia 20 lipca 1950 r. o zmianie prawa o ustroju sądów powszechnych (DzU 1950, nr 38, poz. 347) i w myśl art. 17 składały się z prezesa, wiceprezesów oraz sędziów. Sądy wojewódzkie zgodnie z art. 4 § 2 powyższej ustawy utworzono dla każdego województwa, a granice właściwości miejscowej sądów odpowiadały granicom właściwości miejscowej wojewódzkich rad narodowych. Sądy wojewódzkie rozpoznawały w pierwszej instancji sprawy karne i cywilne, należące do ich właściwości na mocy przepisów postępowania sądowego (art. 16 § 1). Ponadto rozpoznawały środki odwoławcze od orzeczeń sądów powiatowych oraz inne sprawy przekazane im przez ustawy szczególne (art. 16 § 2). Przepis art. 10¹ przewidywał, że sądy wojewódzkie były zobowiązane do składania okresowych sprawozdań ze swojej pracy właściwym wojewódzkim radom narodowym.

(Katowicach)⁸⁴ Egzekutywa KW PZPR w Stalinogrodzie (Katowicach) zatwierdziła Wilfa na stanowisko wiceprezesa tego sądu⁸⁵. Ostatecznie uchwałą Rady Państwa Wilf został powołany na stanowisko wiceprezesa Sądu Wojewódzkiego w Stalinogrodzie (Katowicach), funkcję tę objął 18 sierpnia 1955 r. Prezes sądu jednocześnie wyznaczył Wilfa na przewodniczącego nowo utworzonego Wydziału IV A, który przejął właściwość rzeczową zlikwidowanego Wojskowego Sądu Rejonowego w Stalinogrodzie (Katowicach)⁸⁶. Funkcję tę pełnił do września 1961 r., kiedy został odwołany ze stanowiska wiceprezesa sądu i przewodniczącego Wydziału IX Karnego (przemianowany Wydział IV A) i przeniesiony do Wydziału V Karnego Rewizyjnego Sądu Wojewódzkiego w Katowicach na stanowisko sędziego⁸⁷. Z dniem 31 października 1968 r. został zwolniony z pracy w sądownictwie w związku z osiągnięciem wieku emerytalnego i nabyciem uprawnień emerytalnych⁸⁸.

Julian Wilf podczas służby w wojskowym wymiarze sprawiedliwości należał do Zrzeszenia Prawników Demokratów⁸⁹ i w opiniach przedłożonych był przedstawiany jako aktywny jego członek⁹⁰. Do PZPR należał od 1948 r.⁹¹ Jak podkreślał Roman Bojko, Wilf wygłaszał liczne referaty na tematy polityczne i gospodarcze oraz pogłębiał swoją wiedzę marksistowsko-leninowską⁹². W 1952 r. Karliner stwierdził: „[Szef

⁸⁴ ASO Kat, Ps. 1327, Akta osobowe Juliana Wilfa, Wniosek prezesa Sądu Wojewódzkiego w Katowicach do Wydziału Administracyjnego KW PZPR w Katowicach, 14 V 1955 r., k. 1; Archiwum Państwowe w Katowicach (dalej: AP Kat), KW PZPR w Katowicach (dalej: KW PZPR Kat), Wydział Administracyjny, 182, Pismo do prezesa Sądu Wojewódzkiego w Stalinogrodzie, 1 VIII 1955 r., k. 193.

⁸⁵ AP Kat, KW PZPR Kat, Egzekutywa, 301/IV/237, Protokół posiedzenia Egzekutywy KW PZPR w Stalinogrodzie, 26 VII 1955 r., k. 1, 10, 66.

⁸⁶ ASO Kat, Ps. 1327, Akta osobowe Juliana Wilfa, k. 4, 8.

⁸⁷ *Ibidem*, k. 60–64.

⁸⁸ *Ibidem*, k. 129; AIPN, 1268/28090, Akta osobowe cudzoziemca Juliana Wilfa, Marianny Wilf, Celiney Wilf, Zaświadczenie, 10 I 1969 r., k. 29; D. Burczyk, *Wojskowy...*, s. 403.

⁸⁹ AIPN, 1940/49, Teczka akt personalnych Juliana Wilfa, Charakterystyka służbowa mjr. Juliana Wilfa, 31 XII 1947 r., k. 13. Szerzej na temat ZPD zob. L. Lernell, *Założenia ideologiczne i program działania Zrzeszenia Prawników Demokratów*, „Demokratyczny Przegląd Prawniczy” 1949, nr 2; J. Jodłowski, *Bilans prac i zadania Zrzeszenia*, „Demokratyczny Przegląd Prawniczy” 1950, nr 8–9; A. Watoła, *Geneza i działalność Zrzeszenia Prawników Demokratów (Zrzeszenia Prawników Polskich) oraz jego wpływ na postawy sędziów w latach 1945–1956* [w:] *Letnia Szkoła Historii Najnowszej 2010. Referaty*, wstęp Ł. Kamiński, red. N. Jarska, T. Kozłowski, Warszawa 2011, s. 127–141.

⁹⁰ AIPN, 1940/49, Teczka akt personalnych Juliana Wilfa, Wniosek o mianowanie do stopnia podpułkownika, 5 IV 1949 r., k. 19.

⁹¹ *Ibidem*, Teczka akt personalnych Juliana Wilfa, k. 5; por. AIPN Ka, 279/27, Sprawy partyjne za 1952 r., k. 13, 38; D. Burczyk, *Wojskowy...*, s. 173.

⁹² AIPN, 1940/49, Teczka akt personalnych Juliana Wilfa, Wniosek o mianowanie do stopnia podpułkownika, 5 IV 1949 r., k. 19; *ibidem*, Opinia służbowa mjr. Juliana

WSR w Katowicach] jest słabo powiązany z partią. Obowiązki partyjne traktuje jako ciężar. [...] cechuje go mentalność drobnomieszczańska”⁹³. Kierownictwo Podstawowej Organizacji Partyjnej PZPR przy WSR pozytywnie oceniało szefa sądu, zwłaszcza pomoc sędziom bezpartyjnym w pracy orzeczniczej⁹⁴. Podkreślano, że Wilf przy udzielaniu wskazówek kierował się „klasowym podejściem do każdej sprawy” i szczególną uwagę zwracał na sprawy dotyczące przestępstw politycznych⁹⁵.

Wilf był zaangażowany w podnoszenie kwalifikacji przez prokuratorów z WPR w Katowicach, przeprowadzał dla nich szkolenia z prawa karnego procesowego⁹⁶.

Podobnie jak inni sędziowie i prokuratorzy wojskowi, Wilf podlegał inwigilacji przez oficerów Informacji Wojskowej⁹⁷. Pomimo pozytywnych opinii przełożonych był rozpracowywany w ramach sprawy operacyjnej – akta rozpracowania pojedynczego (ARP)⁹⁸. W tego typu sprawach kompletowano pochodzące z różnych źródeł (m.in. urzędowych, agenturalnych, śledczych, z perlustracji korespondencji) materiały, które w ocenie pracowników IW silnie obciążały danego oficera WP i miały stanowić dowód jego antysystemowej – „wrogiej” – działalności⁹⁹. Zgromadzone

Wilfa, 1949 r., k. 20; *ibidem*, Wniosek o nadanie Medalu 10-lecia Polski Ludowej, 30 XI 1954 r., k. 73.

⁹³ *Ibidem*, Wniosek o mianowanie do stopnia podpułkownika, 5 IV 1949 r., k. 19.

⁹⁴ AIPN Ka, 279/27, Sprawy partyjne za 1952 r., Sprawozdanie ustępującego Komitetu POP PZPR przy Wojskowym Sądzie Rejonowym w Katowicach za okres 15 V 1951 – 15 III 1952 r., k. 34a.

⁹⁵ *Ibidem*.

⁹⁶ AIPN Ka, 281/73, Sprawozdanie szkoleniowe Wojskowej Prokuratury Rejonowej w Katowicach za I kwartał 1952 r., k. 63; *ibidem*, Sprawozdanie Wojskowej Prokuratury Rejonowej w Katowicach za II kwartał 1952 r., k. 116.

⁹⁷ Szerzej na temat zagadnienia obserwacji i rozpracowywania operacyjnego oficerów wojskowego wymiaru sprawiedliwości zob. K. Szwaagrzyk, „Zamaskowany wróg obecnej rzeczywistości” – prawnicy wojskowi w dokumentach Informacji Wojskowej [w:] *Wojsko w Polsce „Ludowej”*. Studia i materiały Instytutu Pamięci Narodowej, red. R. Klementowski, J. Nowosielska-Sobel, P. Piotrowski, G. Strauchold, Wrocław 2014; M. Paszek, *Inwigilacja sędziów Wojskowego Sądu Rejonowego w Katowicach (1946–1955) prowadzona przez Informację Wojskową* [w:] *Zbrodnie sądowe w latach 1944–1989. Konformizm czy relatywizm moralny środowisk prawniczych?*, red. M. Gro-sicka, D. Palacz, Kielce–Warszawa 2020, s. 115–130.

⁹⁸ AIPN, 2386/17294, Pismo zastępcy szefa OZI nr 5 ppłk. Ruchajły, 5 IV 1951 r. do szefa GZI MON płk. Dobrowolskiego, k. 121.

⁹⁹ AIPN, 2386/17719, Instrukcja nr 1/48 o prowadzeniu dokumentacji operacyjnej w organach Informacji WP, k. 5–6; Z. Palski, *Agentura Informacji Wojskowej w latach 1943–1956*, Warszawa 1992 („Dokumenty do Dziejów PRL”, z. 3), s. 20; W. Tkaczew, *Powstanie i działalność organów Informacji WP w latach 1943–1948. Kontrwywiad wojskowy*, Warszawa 1994, s. 96; *idem*, *Organa Informacji Wojska Polskiego. Kontrwywiad wojskowy 1943–1956*, Warszawa 2007, s. 150.

akta dotyczące Wilfa (sygn. ZS/3422) zostały zniszczone w archiwum następczyni prawnej IW, tj. Wojskowej Służby Wewnętrznej¹⁰⁰.

Ze względu na brak zachowanych dokumentów wzmianek o powo-
dach obserwacji Wilfa prowadzonej przez IW należy szukać w teczkach
innych sędziów WSR w Katowicach, którzy mieli za zadanie inwigilować
szefa sądu¹⁰¹ np. jako – wg tych lakonicznych zapisów – „nacionalistę
żydowskiego”¹⁰². Podczas obserwacji szefa sądu uzyskano informację,
że Wilf zabiera akta spraw karnych w toku postępowania do domu. Taka
notatka była materiałem kompromitującym i mogła być odpowiednio
wykorzystana. Na tym etapie badań nie sposób stwierdzić, czy Wilfa nie
szantażowano posiadaniem tych danych lub czy nie próbowano go pozy-
skać jako osobowe źródło informacji, w charakterze tajnego informato-
ra. Zastrzeżenia budziły wypowiedziane przez Wilfa opinie na temat jed-
nego z oficerów Armii Czerwonej, którego nazwał „głupim Iwanem”¹⁰³.
Oficerom Okręgowego Zarządu Informacji nr 5, którzy kontrolowali szefa
WSR w Katowicach, nie podobał się brak bliższych wiadomości o poby-
cie Wilfa na Węgrzech podczas II wojny światowej. Problematyczne było
także pochodzenie jego rodziców – wg posiadanych danych IW ojciec
Ichel Wilf był kupcem, matka zaś córką „kapitalisty”, tj. właściciela szy-
bów naftowych¹⁰⁴. Wątpliwości budziło również ukrywanie przez sędzie-
go rzeczywistego pochodzenia społecznego i podawanie w oficjalnych
zyciorysach pochodzenia robotniczo-chłopskiego¹⁰⁵.

Charakterystyki opracowywane przez oficerów Informacji Wojskowej
stanowiły ważny element w polityce kadrowej wojskowego wymiaru
sprawiedliwości, jednak Julian Wilf, mimo zastrzeżeń ze strony IW, nie
znalazł się w ściśle tajnym protokole komisji dokonującej przeglądu kadr
wojskowych organów służby sprawiedliwości z 29 maja 1951 r., zawiera-
jącym negatywne opinie na temat sędziów i prokuratorów wojskowych¹⁰⁶.
W tym protokole, który stworzyła komisja złożona z przedstawicieli cen-

¹⁰⁰ AIPN, 00197/85, Tezka nr 4 Archiwum Szefostwa WSW, Protokół zniszczenia nr 93–94, k. 132.

¹⁰¹ AIPN Ka, 04/812 (21317/II), Tezka kontrolno-obszaryjna nr 22728, k. 33, 105–106; AIPN Ka, 00144/3327 (3427/1), Mikrofilm teczki personalnej TW ps. „Jan”, b.p.

¹⁰² AIPN Ka, 04/812 (21317/II), Tezka kontrolno-obszaryjna nr 22728, k. 33, 105–106.

¹⁰³ AIPN, 2386/17294, Informacja na szefa Wojskowego Sądu Rejonowego w Katowicach sporządzona przez kierownika III Sekcji OZI nr 5 mjr. Grażowskiego (1951 r.), k. 134.

¹⁰⁴ *Ibidem*. Por. T. Filozof, *Przemysł naftowy...*, s. 95.

¹⁰⁵ AIPN, 2386/17294, Informacja na szefa Wojskowego Sądu Rejonowego w Katowicach sporządzona przez kierownika III Sekcji OZI nr 5 mjr. Grażowskiego (1951 r.), k. 134.

¹⁰⁶ *Wnioski personalne komisji dokonującej przeglądu kadr wojskowej służby sprawiedliwości przedstawione 29 maja 1951 r.* [w:] *Kierownictwo PPR i PZPR wobec wojska 1944–1956*, oprac. J. Poksiński, A. Kocharński, K. Persak, Warszawa 2003 („Dokumenty do Dziejów PRL”, z. 16), s. 251–263.

tralnych organów wojskowego wymiaru sprawiedliwości, zapisano nazwiska prawników wojskowych, których zamierzano zwolnić z wojskowej służby sprawiedliwości. Powodami zwolnienia były różnorakie zastrzeżenia zgłaszane wobec sędziów i prokuratorów wymienionych w protokole. Komisja wnioskowała o zwolnienie 131 oficerów służby sprawiedliwości, w tym 15 sędziów wojskowych sądów rejonowych, 3 zastępców szefa wojskowych sądów rejonowych oraz 3 szefów wojskowych sądów rejonowych¹⁰⁷. W zdecydowanej większości krótkie charakterystyki prawników kończono zadaniem: „Politycznie obcy”¹⁰⁸. Brak nazwiska Wilfa może świadczyć o tym, że zadania szefa sądu wykonywał on zgodnie z oczekiwaniem decydentów partyjnych i narzuconą ogólnie polityką karną.

Julian Wilf jako sędzia wojskowych sądów rejonowych rozpatrywał różne sprawy: o udział w nielegalnej organizacji¹⁰⁹, szpiegostwo¹¹⁰, szpiegostwo i nielegalne przekroczenie granicy¹¹¹, nielegalne posiadanie broni¹¹², sabotaż¹¹³, niszczenie mienia państwowego¹¹⁴. Pełniąc obowiązki sędziego w WSR w Gdańsku, najwyższy wymiar kary orzekł 13 razy¹¹⁵,

¹⁰⁷ *Ibidem*, s. 251–256.

¹⁰⁸ *Ibidem*, s. 253–255.

¹⁰⁹ Np. sprawa przeciwko Stefanowi Kłowskiemu, Edmundowi Radkowskiemu (sygn. akt Sr 72/47 – Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Gdańsku [dalej: AIPN Gd], 146/17, t. 1–5), sprawa przeciwko Cezarowi Stróżyńskiemu (sygn. akt Sr 295/47 – AIPN Gd, 146/20, zob. także D. Burczyk, *Wojskowy...*, s. 364, 382), sprawa przeciwko Romanowi Jochemczykowi (sygn. akt Sr 135/51 – AIPN Ka, 256/9, t. 1–3). Zob. *Skazani na karę śmierci przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Katowicach 1946–1955*, wstęp i oprac. T. Kurpierz, Katowice 2004, s. 49–50.

¹¹⁰ Np. sprawa przeciwko Ernestowi Koniecznemu, Jerzemu Masze, Józefowi Poloczkowi (sygn. akt Sr 343/52 – nie odnaleziono). Zob. *Skazani na karę śmierci przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Katowicach...*, s. 57, 67–68, 79–80.

¹¹¹ Np. sprawa przeciwko Zdzisławowi Bartmańskiemu (sygn. akt Sr 298/53 – AIPN Ka, 238/4300); sprawa przeciwko Walterowi Brachaczkowskiemu (sygn. akt Sr 343/52 – AIPN Ka, 279/124). Zob. *Skazani na karę śmierci przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Katowicach...*, s. 27, 29.

¹¹² Np. sprawa przeciwko Eugeniuszowi Kryskiewiczowi *vel* Kazimierzowi Klesze, Zdzisławowi Sikorze (sygn. akt Sr 283/47 – AIPN Gd, 284/1119), sprawa przeciwko Leonowi Meggerowi (sygn. akt Sr 307/48 – AIPN Gd, 284/776), sprawa przeciwko Janowi Grabowskiemu, Janowi Marksowi, Alfonsowi Ossowskiemu, Janowi Siemaszce (sygn. akt 418/47 – AIPN Gd, 146/27, t. 1–2). Zob. D. Burczyk, *Wojskowy...*, s. 359, 365, 367–368, 370, 378–379.

¹¹³ Np. sprawa przeciwko Gerardowi Krzakale (sygn. akt Sr 97/54 – AIPN Ka, 238/4447). Zob. *Skazani na karę śmierci przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Katowicach...*, s. 62.

¹¹⁴ Np. sprawa przeciwko Józefowi Preussowi, Ottomarowi Zielkemu (sygn. akt Sr 390/48 – AIPN Gd, 112/76); D. Burczyk, *Wojskowy...*, s. 372–373, 385–386.

¹¹⁵ Np. sprawa przeciwko Stanisławowi Pietrasiewiczowi, Stefanowi Kłowskiemu, Edmundowi Radkowskiemu i innym (sygn. akt Sr 72/47 – AIPN Gd, 146/17, t. 1–5). Zob. *Skazani na karę śmierci przez wojskowe sądy rejonowe w Bydgoszczy, Gdańsku i Koszalinie (1946–1955)*, red. D. Burczyk, I. Hałagida, A. Paczoska-Hauke, Gdańsk 2009, s. 93, 98–100.

w tym 10 jako przewodniczący składu orzekającego¹¹⁶. Na podstawie tych wyroków stracono 6 osób¹¹⁷. Podczas służby w WSR w Katowicach Wilf orzekł karę śmierci wobec 7 osób, w tym w 6 przypadkach jako przewodniczący składu sądzącego. Wszystkie sprawy miały charakter polityczny¹¹⁸, wobec 4 osób karę wykonano¹¹⁹.

Przedstawiciele KW PZPR pozytywnie oceniali jego pracę w wojskowym sądownictwie rejonowym, w związku z powyższym został on zaakceptowany na stanowisko wiceprezesa Sądu Wojewódzkiego w Stalinogrodzie (Katowicach)¹²⁰.

Jako sędzia Sądu Wojewódzkiego w Stalinogrodzie (Katowicach) nie mógł wyjeżdżać do krajów kapitalistycznych¹²¹, czego przyczyną był anonim skierowany do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z informacją, że wiceprezes Sądu Wojewódzkiego w Katowicach ma zamiar wyjechać do Wiednia i nie powrócić do kraju¹²². W latach sześćdziesiątych XX w. Wilf podlegał obserwacji prowadzonej przez Służbę Bezpieczeństwa¹²³. W związku z wydarzeniami Marca '68 w sierpniu 1969 r. zaczął się starać o wyjazd na stałe wraz z rodziną (żoną i córką) do Izraela¹²⁴. Otrzymał paszport z prawem jednokrotnego przekroczenia granicy w celu udania się do Izraela, pojechał jednak do Danii, w której otrzymał obywatelstwo¹²⁵. Dalsze jego losy pozostają nieznanne.

¹¹⁶ Np. sprawa przeciwko Eugeniuszowi Rytelewskiemu (sygn. akt Sr 153/49 – AIPN Gd, 179/2, zob. *Skazani na karę śmierci przez wojskowe sądy rejonowe...*, s. 101), sprawa przeciwko Cezaremu Stróżyńskiemu (sygn. akt Sr 295/47 – AIPN Gd, 146/20, zob. *Skazani na karę śmierci przez wojskowe sądy rejonowe...*, s. 106–107; D. Burezyk, *Wojskowy...*, s. 359, 364–365, 367–368, 370–373, 375, 378–379, 382, 385–386).

¹¹⁷ D. Burezyk, *Wojskowy...*, s. 359, 365, 367–368, 370, 378–379, 385–386.

¹¹⁸ *Skazani na karę śmierci przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Katowicach...*, s. 23.

¹¹⁹ *Ibidem*, s. 29–30, 57, 67–68, 79–80.

¹²⁰ AP Kat, KW PZPR Kat, Egzekutywa, 301/IV/237, Protokół posiedzenia Egzekutywy KW PZPR w Stalinogrodzie, 26 VII 1955 r., k. 1, 66.

¹²¹ AIPN, 1268/28090, Akta osobowe cudzoziemca Juliana Wilfa, Marianny Wilf, Celiny Wilf, Pismo dyrektora Biura „C” MSW płk. Jana Zabawskiego do dyrektora Biura Paszportów Zagranicznych MSW, 18 IX 1961 r., k. 3.

¹²² AIPN, 1268/28090, Akta osobowe cudzoziemca Juliana Wilfa, Marianny Wilf, Celiny Wilf, Pismo adresowane do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Warszawie, zarejestrowane w kancelarii MSW 31 VII 1961 r., k. 5.

¹²³ AIPN Ka, Karta B-8 z kartoteki odtworzeniowej, b.p.

¹²⁴ AIPN, 1268/28090, Akta osobowe cudzoziemca Juliana Wilfa, Marianny Wilf, Celiny Wilf, Podanie Juliana Wilfa do Rady Państwa PRL, 29 VIII 1969 r., k. 17; *ibidem*, Podanie-kwestionariusz paszportowy Juliana Wilfa, k. 30–30v; *ibidem*, Promesa wizy Ambasady Królestwa Holandii z 26 VIII 1969 r. na pobyt stały do Izraela dla Juliana Wilfa, Marianny Wilf i Celiny Wilf, k. 21–23.

¹²⁵ AIPN, 1268/28090, Akta osobowe cudzoziemca Juliana Wilfa, Marianny Wilf, Celiny Wilf, k. 1.

Awanse: podporucznik (1 stycznia 1930 r.), porucznik (rozkaz nr 728 z 27 sierpnia 1945 r.), kapitan, major (rozkaz nr 57 z 19 sierpnia 1946 r.), podpułkownik (zarządzenie Prezydenta RP z 1 lipca 1950 r.)¹²⁶.

Odnaczenia: sowiecki Medal Zwycięstwa nad Niemcami (1945 r.), Odnaka Grunwaldzka (rozkaz naczelnego dowódcy WP z 22 lipca 1945 r.), Medal Zwycięstwa i Wolności (zarządzenie KRN z 26 października 1945 r.), Srebrny Krzyż Zasługi (zarządzenie KRN z 17 grudnia 1946 r.), brązowy medal „Siły Zbrojne w Obronie Ojczyzny” (12 października 1951 r.), Medal 10-lecia Polski Ludowej (uchwała Rady Państwa z 4 stycznia 1955 r.)¹²⁷ oraz Złoty Krzyż Zasługi (uchwała Rady Państwa z 22 lipca 1959 r.) i Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (uchwała Rady Państwa z 30 lipca 1964 r.)¹²⁸.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej (AIPN).
Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Gdańsku (AIPN Gd).
Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Katowicach (AIPN Ka).
Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Krakowie (AIPN Kr).
Archiwum Państwowe w Katowicach (AP Kat).
Archiwum Sądu Okręgowego w Katowicach (ASO Kat).
Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego (AUJ).
Centralne Archiwum Wojskowe Wojskowego Biura Historycznego (CAWWBH).

Źródła publikowane

Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości 1937, nr 12.
Kalendarz-informator sądowy na 1938 rok, oprac. J. Kirkiczenko, M. Krackiewicz, K. Rudzisz, Warszawa 1938.
Kalendarz-informator sądowy na 1939 rok, oprac. J. Kirkiczenko, M. Krackiewicz, K. Rudzisz, Warszawa 1939.
Rocznik oficerski rezerw, Warszawa 1934.
Wnioski personalne komisji dokonującej przeglądu kadr wojskowej służby sprawiedliwości przedstawione 29 maja 1951 r. [w:] *Kierownictwo PPR i PZPR wobec wojska 1944–1956*, oprac. J. Poksiński, A. Kochański, K. Persak, Warszawa 2003 („Dokumenty do Dziejów PRL”, z. 16).

¹²⁶ AIPN, 1940/49, Teczka akt personalnych Juliana Wilfa, k. 5v, 12v, 15.

¹²⁷ *Ibidem*, k. 5v.

¹²⁸ ASO Kat, Ps. 1327 Akta osobowe Juliana Wilfa, k. 82.

Akty prawne

Dekret PKWN z 23 VI 1945 r. – kodeks wojskowego postępowania karnego, DzU 1945, nr 36, poz. 216.

Ustawa z dnia 20 lipca 1950 r. o zmianie prawa o ustroju sądów powszechnych, DzU 1950, nr 38, poz. 347.

Ustawa z dnia 5 kwietnia 1955 r. o przekazaniu sądom powszechnym dotychczasowej właściwości sądów wojskowych w sprawach karnych osób cywilnych, funkcjonariuszów organów bezpieczeństwa publicznego, Milicji Obywatelskiej i Służby Więziennej, DzU 1955, nr 15, poz. 83.

Opracowania

Academia Militans. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie, red. A. Redzik, Kraków 2015.

Burczyk D., *Wojskowy Sąd Rejonowy w Gdańsku (1946–1955)*, Gdańsk 2012.

Filozof T., *Przemysł naftowy na terenie zachodniej Ukrainy w XX wieku*, „Nowa Ukraina” 2013, nr 13.

Fundament systemu zniewolenia. Z działalności wojewódzkich struktur Urzędu Bezpieczeństwa w Katowicach 1945–1956, red. A. Dziurok, A. Dziuba, Katowice 2009.

Jodłowski J., *Bilans prac i zadania Zrzeszenia*, „Demokratyczny Przegląd Prawniczy” 1950, nr 8–9.

Kisza A., Krzeziński Z., Łyczywek R., *Historia adwokatury polskiej*, Warszawa 1995.

Kowalska H., *Sądownictwo w Marynarce Wojennej w latach 1945–1955*, Gdańsk–Warszawa 2017.

Leavitt H.J., *Tales of Valor. Rebirth of Latter-Day Heroes in the Image of Biblical Paladins*, Bloomington 2003.

Lernell L., *Założenia ideologiczne i program działania Zrzeszenia Prawników Demokratów*, „Demokratyczny Przegląd Prawniczy” 1949, nr 2.

Leśkiewicz R., *Wojskowy Sąd Rejonowy w Poznaniu (1946–1955). Organizacja, funkcjonowanie, procesy archiwotwórcze*, Warszawa–Poznań 2009.

Łukaszewicz B., *Wojskowy Sąd Rejonowy w Olsztynie 1946–1955. Szkice do monografii*, Olsztyn 2000.

Materniak-Pawłowska M., *Adwokatura II Rzeczypospolitej. Zagadnienia prawnoustrojowe*, Poznań 2009.

Musiał F., *Polityka czy sprawiedliwość? Wojskowy Sąd Rejonowy w Krakowie (1946–1955)*, Kraków 2005.

Nowacki R., *Spory wokół reorganizacji studiów na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza [w:] Lwowscy uczeni XIX i XX wieku. Prawnicy, cz. I*, red. R. Nowacki, Opole 2000.

Palski Z., *Agentura Informacji Wojskowej w latach 1943–1956*, Warszawa 1992 („Dokumenty do Dziejów PRL”, z. 3).

- Paszek M., *Inwigilacja sędziów Wojskowego Sądu Rejonowego w Katowicach (1946–1955) prowadzona przez Informację Wojskową* [w:] *Zbrodnie sądowe w latach 1944–1989. Konformizm czy relatywizm moralny środowisk prawniczych?*, red. M. Grosicka, D. Palacz, Kielce–Warszawa 2020.
- Paszek M., Michalski R., *Zeszyt odpraw Wojskowego Sądu Rejonowego w Katowicach (1951–1952)*, „Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej” 2013, t. 6.
- Paszek M., *Przedwojenni prawnicy jako sędziowie Wojskowego Sądu Rejonowego w Katowicach (1946–1955)* [w:] *Zbrodnie sądowe w latach 1944–1989. Konformizm czy relatywizm moralny środowisk prawniczych?*, red. D. Palacz, M. Grosicka, Kielce–Warszawa 2022.
- Paszek M., *Udział ławników w wojskowym wymiarze sprawiedliwości na przykładzie Wojskowego Sądu Rejonowego w Katowicach (1946–1955)* [w:] *Obywatele w służbie Temidy. Perspektywa prawnosocjologiczna*, Toruń 2020.
- Paszek M., *Wojskowy Sąd Rejonowy w Katowicach (1946–1955). Organizacja i funkcjonowanie*, Warszawa–Katowice 2019
- Redzik A., Kotliński T., *Historia adwokatury*, Warszawa 2012.
- Skazani na karę śmierci przez wojskowe sądy rejonowe w Bydgoszczy, Gdańsku i Koszalinie (1946–1955)*, red. D. Burczyk, I. Hałagida, A. Paczoska-Hauke, Gdańsk 2009.
- Skazani na karę śmierci przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Katowicach 1946–1955*, wstęp i oprac. T. Kurpierz, Katowice 2004.
- Skoczek Z., *Organizacja pracy w sądach i prokuraturach wojskowych*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1948, nr 1–2.
- Szwagrzyk K., *Prawnicy czasu bezprawia. Sędziowie i prokuratorzy wojskowi w Polsce 1944–1956*, Kraków–Wrocław 2005.
- Szwagrzyk K., „Zamaskowany wróg obecnej rzeczywistości” – *prawnicy wojskowi w dokumentach Informacji Wojskowej* [w:] *Wojsko w Polsce „Ludowej”. Studia i materiały Instytutu Pamięci Narodowej*, red. R. Klementowski, J. Nowosielska-Sobel, P. Piotrowski, G. Strauchold, Wrocław 2014.
- Tkaczew W., *Organa Informacji Wojska Polskiego. Kontrwywiad wojskowy 1943–1956*, Warszawa 2007.
- Tkaczew W., *Powstanie i działalność organów Informacji WP w latach 1943–1948. Kontrwywiad wojskowy*, Warszawa 1994.
- Watoła A., *Geneza i działalność Zrzeszenia Prawników Demokratów (Zrzeszenia Prawników Polskich) oraz jego wpływ na postawy sędziów w latach 1945–1956* [w:] *Letnia Szkoła Historii Najnowszej 2010. Referaty, wstęp* Ł. Kamiński, red. N. Jarska, T. Kozłowski, Warszawa 2011.
- Wesołowski A., *W cieniu wojny i polityki. Sądownictwo Wojska Polskiego na froncie wschodnim w latach 1943–1945*, Toruń 2003.

Zaborski M., *Ustrój sądów wojskowych w Polsce w latach 1944–1955*, Lublin 2005.

Żukowski P.M., *Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego*, t. 2: 1780–2012, red. D. Malec, Kraków 2014.

Żukowski P.M., *Wydział Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie w latach 1918–1939*, Kraków 2016.

Streszczenie: Tekst jest próbą przedstawienia sylwetki Juliana Wilfa i jego działalności jako sędziego WSR w Gdańsku oraz szefa WSR w Katowicach. Wilf współtworzył aparat represji w Polsce po II wojnie światowej jako szef jednego z wojskowych sądów rejonowych. Sądy te były narzędziem władzy komunistycznej, wykorzystywanym do likwidacji antykomunistycznego podziemia niepodległościowego oraz „wrogów ludu” w pierwszej dekadzie PRL. Rozpoznawały w zdecydowanej większości sprawy osób cywilnych w sprawach politycznych, toteż ich szefami nie zostawali przypadkowi prawnicy.

Słowa kluczowe: sędzia, szef sądu, wojskowe sądy rejonowe, Polska Rzeczpospolita Ludowa

Marta Paszek (ur. 1977) – doktor nauk prawnych, prawnik, historyk. Zajmuje się wymiarem sprawiedliwości w Polsce Ludowej. Autorka m.in. monografii *Wojskowy Sąd Rejonowy w Katowicach (1946–1955). Organizacja i funkcjonowanie* (2019). Laureatka I nagrody w konkursie zorganizowanym przez Instytut Wymiaru Sprawiedliwości na najlepszą pracę doktorską w zakresie nauk prawnych.

Julian Wilf (1903–?), Judge at the Military District Court in Gdańsk and Head of the Military District Court in Katowice/Stalinogród

Abstract: The text is an attempt to present the silhouette of Julian Wilf and his activities as a judge of the Military District Court (WSR) in Gdańsk and as head of the WSR in Katowice. Wilf, as head of one of the military district courts, co-created the repression apparatus in Poland after the Second World War. These courts were a tool of the communist authorities, used to liquidate the anti-communist independence underground and “enemies of the people” in the first decade of the Polish People’s Republic. They dealt mainly with cases of civilians charged in political matters, and, as such, they were not headed by random lawyers.

Keywords: judge, head of court, military district courts, Polish People's Republic

Marta Paszek (b. 1977) – PhD in legal sciences, lawyer, historian. She is interested in the justice system of the Polish People's Republic. Author of, inter alia, the monograph *Wojskowy Sąd Rejonowy w Katowicach (1946–1955). Organizacja i funkcjonowanie* [*The Military District Court in Katowice (1946–1955). Organisation and functioning*] (2019). Winner of the first prize in a competition organised by the Justice Institute for the best doctoral thesis in legal sciences.